

Kurucusu:
Dr. Mehmet Ali UZ

Yayın Kurulu:
Dr. Mehmet Ali UZ
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU
Hasan YAŞAR
Ahmet ÇELİK
Ali IŞIK
Av. Serdar CEYLAN

CİLT: 24 • SAYI: 25
29 Ekim 2025 ÇARŞAMBA

KADEMİK

Sayfalar

Merhaba

f /akademiksayfalar

www.merhabahaber.com

KONYA DEDE BAHÇELERİ

Şehirlerin fiziki yapısında önemli bir yere sahip olan parklar ve bahçeler için aynı zamanda o yerlerin akciğerleridir demek mümkündür. Konya dede bahçeleri de halkın soluklandığı. Ruhunu ve bedenini dinlendirdiği mekânlar olmasının yanında tarihi geçmişiyle önemlidir.

“Dede” tabiri Mev-

levilikte ikrar verip bin bir gün hizmetini bitirdikten sonra çile çıkarmış, dervişlik pâyesine erişerek dergâhta hücre sahibi olmuş salık için kullanılır. Dede veya derviş adı verilir.⁽²⁴⁾ Dede aynı zamanda şeyh namzedidir.⁽²⁵⁾

Muammer
EŞİYOK

(24) Süleyman Uludağ, “Dede”, *İslam Ansiklopedisi (TDV)*, IX/76.

(25) Mehmed Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I/410.

Mevlâna Dergâhının yeri Selçuklu Sarayı'nın Gül Bahçesi iken bahçe, Sultan Alâeddin Keykubad tarafından Mevlâna'nın babası Sultanü'l-Ulemâ Bahaeddin Vele'd'e (ö. 628/1231) hediye edilmiştir. Bir gün kendisi buradaki küçük bir tepeyi işaret ederek "Benim ve torunlarımın mezarları burada olacaktır. Bundan sonra burası can ve gönül bahçesi erenler makamıdır." demiştir.⁽²⁶⁾ Kısa bir süre sonra ölümüyle de naaşı buraya defnedilmiş,⁽²⁷⁾ böylece Mevlâna külliyesinin ve Mevleviliğin mer-

kezide burada şekillenmeye başlamıştır. Kısa süre içerisinde de türbe önü ve civarında mahalleler oluşmaya başlamıştır.

Dede bahçeleri demekle Mevlevi dervişlerin eyyam-ı sayfta (yaz günlerinde) sema törenleri icra ettikleri tarihi öneme sahip bağ ve bahçeler kastedilmektedir.

Konya şehir merkezi yazın çok sıcak olduğundan eskiden türbe önünde ve civar mahallelerde ikamet eden şehrin eşrafı ile Mevleviler, bahar sonlarında Meram'daki bağ evlerine giderlerdi. Havaların serinlemeye başladığı güz döneminde de evlerine geri dönerlerdi. Bunun pek eski bir âdet olduğu, Menakıb-ı Mevlâna'da Mevlana'nın, Şeyh Sadreddin-i Konevi, diğer alim ve ariflerin Meram'a giderek yaz günlerini burada değerlendirdikleri ifade edilmektedir. Mevlâna burada Hüsameddin Çelebi'nin bağında yaz günlerini sema ve vecd içinde geçirmiştir.⁽²⁸⁾

Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde "Peçevi şehrinin Baruthane mesiresi, Kırım'ın Sudak bağı, İstanbul'un yüz yetmişden fazla bahçe ve gülistanları, Tebriz'in Şahı Cihan Bağı, Konya'nın Meram mesiresinin yanında bir çimenlik bile olamazlar." diyerek övgüyle bahsettiği Meram Bağları'nın abartılı üslûbuyla, dokuz binden fazla olduğunu yazar. "Bir diyar garibi kimse bu bağların içine girse kaybolur gider. Güzel sesli kuşlarının ötüşleri insana taze hayat verir. Konyalılar ehil ü iyalleriyle sekiz ay Meram'da oturup

(26)Şefik Can, "Mevlana / Hayatı Şahsiyeti Fikirleri", s. 41.

(27)Yusuf Küçükdağ, "1251 h / 1835 m. Tarihli Mevlânâ Türbesi ve Çelebi Efendi Konağı Tamir ve İnşası Defteri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 11/181,

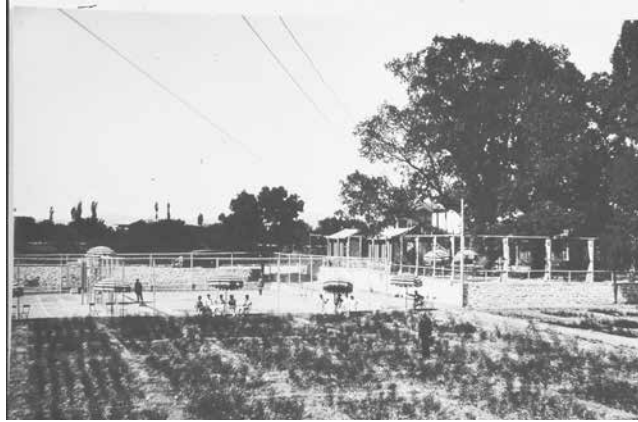
(28)Ahmet Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, 1/107, 151, 175, 231

zevk ü sefa ederek felekten gam alır, nice bin bağ evleri ve külbe-i ahzanları, cami, mescit, musalla ve hanları, hamam, çarşı ve pazar yerleri vardır. Ahalinin Konya'ya hiç de ihtiyaçları yoktur.”⁽²⁹⁾

Meram'ın oluşum, gelişim ve imarında çeşitli konakları, dede mamureleri etkili olmuştur. Meram konakları arasında en güzelleri Mevlevi çeşitlilerininindir. Yazın Meram'daki Çelebi bağında yapılan Mevlevi ayinler ve sohbetler son derece rağbetliydi. Çelebilerin kaldığı konaklar, Çelebi bağının bulunduğu Cemal Ali Dede Mamuresi ve Tavus Baba civarında, Eski-yol üzerinde, Meram Çayı kıyılarında, yeşile, suya nâzır; bağlık, bahçelik yerlerdi.

Meram Yıldız Köşkü'nü 1900 yılında Postnişin olan Abdülvahid Çelebi (1858-1907) Tavus Baba Türbesi güneyindeki bu köşkü yaptırmıştı. İçinden ırmaklar geçen bahçesi, kameriyesi, her daim suyu bulunan sarnıcı, havuzu ile az da olsa bağ, meyvelik ve sebzeliği ile bir yeşillik cennetindeydi. Bu güzel köşk, Çelebi tarafından Sultan II. Abdülhamid'in İstanbul'daki Yıldız Sarayı'na nazire olarak inşa edilmiş. Köşkün zarif arabalığı 1925'li yıllarda Nahiye Müdür-lüğü olarak da kullanılmış.⁽³⁰⁾

Bir diğer dede bahçesi olarak zikredebileceğimiz, İynel ve Mahmut Dedeler türbesinin içinde bulunduğu Akçeşme Mahallesi'nde bulunan dede bahçesi tekkesi ya da Mahmudiye tekkesi de denilen mekândır.⁽³¹⁾ Konya şehrinde yaz-kış sürekli kalınan tekke ve zaviyelerin dışında Mevlevilerin yaz aylarında kaldıkları ve ayinlerini icra

ettikleri geniş bahçeleri bulunan zaviyeleri de vardı. Nitekim bunlardan en eski tarihli olanı Mahmut Dede Zaviyesinin içinde bulunduğu Mahmut Dede Bahçesi idi.⁽³²⁾ Vaktiyle bu bahçe Ak Çeşme'nin arkasında geniş bir bahçeydi. Üçler Mezarlığı'ndan Koyunoğlu Müzesi'ne doğru giden yol üzerinde, sağda, şimdi petrol istasyonunun arkasında yıkık ve harap bir türbe vardı.

(29)İbrahim Hakkı Konyalı, "Abideleri ve Kitabeleri İle Konya Tarihi", 24-25

(30)<http://www.mebkam.com/makale.asp?dil=53&MakaleID=15>, 26.12.2023 tarihli erişim

(32) Yusuf Küçükdağ, "Konya'da Mahmut Dede Zaviyesi Vakıfları", Konya Vakıfları, Konya, 2021, 239

Aslen Konyalı olan Mevlevi ileri gelenlerinden Üveys Dede oğlu Mahmut Dede, Mesnevi'yi yorumunda şöhret yapmış; bu nedenle çevresine seçkin bir Mevlevi grubu toplanmıştır. Kendisini şeyh olarak tanıyanlardan el-Hâc Mustafa bin el-Hâc Süleyman'ın, Konya'da Topraklık Mahallesi'nde, geniş bir bahçe içinde tesis ettiği daha sonra "Mahmud Dede Bahçesi" olarak şöhret bulan tekkede, "havâs ihvan" ile yaşamaya başlamıştır. Mezar kitabesine göre Mahmut Dede'nin ölüm tarihi 965 H/1557 M'dir.

Mahmut Dede Zaviyesi, Konya'nın Topraklık Mahallesi'nde, şimdi binası Karatay Hacıveyiszade Anadolu İmam Hatip Lisesi'nin bulunduğu yerdedi. Burada Mahmut Dede Türbesi de mevcuttu. Toprak damlı kerpiç türbe binası ise kesme taşla kubbeli olarak yapılmak üzere yakın zamanda yıktırılmıştır. el-Hâc Mustafa ibn el-Hâc Süleyman tarafından Mahmut Dede adına tahsis edilen zaviyeden başka burada zaviyeye ait evlerle bir de kütüphane bulunuyordu.⁽³³⁾

(33)Küçükdağ, agm, 239.

1886 yılında zaviyedarlık atamaları devam ederken zaviye bahçesinin bir kısmı ile bitişiğindeki alanda bir mescit, bir derslane, 12 hücre ve bir ahırdan meydana gelen medrese inşa ettirilmiştir, (Küçükdağ, "Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Tekke ve Zaviyeler", s.177).

Vaktiyle türbenin duvarlarını en meşhur hattatların çeşitli levhaları süslüyormuş. Türbe ve tekkenin zengin vakıfları varmış. Türbe ve tekkenin bulunduğu geniş alan Kanunî Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Karaman Beylerbeyi Ali Paşa tarafından vakfedilmiştir. Tekkenin yanındaki çeşme de yine onun tarafından 963/1555 yılında yaptırılmıştır, (Konyalı, 621).

Mezar taşı kitabelerinden anladığımıza göre, bu türbede yatan iki ünlü şeyhten birisi İynel, diğeri de Mahmud Dede'dir. İynel Dede'nin Arapça kabir taşı kitabesi şöyledir:

"Ah el-mevt. İntekale el-merhum el-mağfur es-said eş-şehid İynel Dede. Sene sittin ve tis'a mieh."

(Ah ölüm, merhum ve mağfur sâid, şehit İynel Dede. 960 (1553) yılında göçtü.)

Mahmud Dede'nin kabir taşında da şunlar yazılı:

“Sultanü'l-arifin, burhanü-l-vasilin Mahmud Dede bin Uveys Dede. Sene hamse ve sittin ve tis'a mieh.”

(Ariflerin sultanı, Hakk'a ulaştırıcıların delili, Üveys Dede oğlu Mahmud Dede, 965 (1558))

Mahmut Dede Zaviyesinde yukarıda zikredilen binalardan şu anda hiçbirisi mevcut değildir. Mahmut Dede Türbesi'nin etrafında küçük bir kabristan mevcut idi. Bu mezarlık 1950'li yıllarda ortadan kaldırılmıştır.⁽³⁴⁾

Gölpınarlı bir belgeye istinaden Mahmud ibni Üveys el-Mevlevi'nin büyük bir saygınlığa mazhar olduğundan bahseder. Bir zamanlar türbe ve tekkenin çevresi Mahmut Dede Mahallesi olarak anılmıştır. Türbe ve tekkenin bulunduğu geniş alan Kanunî Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Karaman Beylerbeyi Ali Paşa tarafından vakfedilmiştir. Tekkenin yanındaki çeşme de yine onun tara-

fından 963/1555 yılında yaptırılmıştır, (Konyalı, 621). Sonraki dönemde bu çeşme mahallenin de ismi olmuştur.

Mahallenin adını aldığı Akçeşme, üzerindeki kitabesine göre Konya valisi Ali Paşa tarafından 962/1554-55 yılında yapılmıştır. Vaktiyle Akçeşme Sokağı'nın başında yer alan çeşme, 1960'lı yıllarda sınır komşusu olan Piri Mehmet Paşa Mahallesi'ne kaldırılmıştır. Vali Ali Paşa Akçeşme'den başka Fakih Dede Mahallesi'ne de bir çeşme yaptırmış ve Mahmut Dede'nin mezar taşını diktirmiştir. 1935 yılına ait kadastro tutanaklarında bu mahalle sınırları içinde iki mescit ve dört çeşme ile şimdiki petrol istasyonunun ön tarafına uzanan yerde eskiden Topraklık Medresesi ve Akçeşme Mektebi bulunmakta idi.

Akçeşme Mahallesi; doğuda Kerim Dede, batıda Çukur ve Pir Esat, güneyde yine Pir Esat, kuzeyden Piri Mehmet Paşa Mahallesi ve Üçler Mezarlığı ile çevrilidir.

Mahallede Akçeşme Mescidi, Hacıömer Camii, Muradiye Çeş-

(34)Küçükdağ, agm, 239.

mesi, anonim çeşme başta olmak üzere birçok tarihî ve dinî eser vardır. Eski tapu kayıtlarında bölgenin büyük bir kısmı Celaliye ve Piri Esat vakıflarının mukataasıdır [Belirli bir ücret karşılığı kiraya verilen arazi].

“Konya Sokağı” olarak bilinen ve eskiden Hacı Ömerler Sokağı olan Mahmut Dede Sokağı üzerindeki Tahir Gürdağ, Recep Sinangil, Kebapçı Hacı Şükrü Usta ve Doğrucanlar’a ait tarihî evler Karatay Belediyesi tarafından restore edilerek mahalle konağı ve muhtar ofisi olarak halkın kullanımına sunulmuştur.

Bir diğer Dede Bahçesi olarak zikredeceğimiz yeşil alanlarıyla, sosyal dokusuyla şehrin tam kalbinde, Konya’nın en önemli parklarından ve sosyal yaşam alanlarından birisi belki en önemlisi; Alâeddin Tepesi’nin kuzeybatı tarafında, Kültür Park’ta Tacü’l-Vezir Türbesi’nin güneyinde, büyük ağaçların bulunduğu yerdir.⁽³⁵⁾ Burası Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad’ın vakfı olan bir bahçedir. Tacü’l-Vezir Ahmet’in 1239’da yaptırdığı (bugün sadece türbesi ayakta kalan) medrese, hangah ve türbe buradadır.

Osmanlı döneminde bu tarlayı 1650 yılında Mevlevî tarikatına mensup Es- Seyyid El- Hac Hasan Efendi, Es-Seyyid Hüseyin Efendi’den satın alarak etrafını duvarla çevirtip bahçe haline getirmiştir. Ayrıca büyükçe bir havuz yaptırıp, arazinin güneybatısında bulunan Kadiasker Çeşmesi’nin suyunun altında bir hissesini buraya akıttı. Bakımlı hale getirdiği bahçesini zamanla şeyhi ve dostu II. Bostan Çelebi’ye hediye etti. Bostan Çelebi de bu bahçeyi dergâha bağlayarak gelirini dergâh mensuplarının istifadesine sundu. Mevleviler tarafından ekilip dikilmeye başlayan bahçe, bu tarihten sonra Dede Bahçesi diye anılmaya başladı.⁽³⁶⁾

Seyyit Hacı Hasan Efendi’nin vakfiyesine göre Dede Bahçesi’nin konumu şöyledir:

“Konya’nın Binari Mahallesi’nde, güneyi kendinin mülk bağı, doğusu bostan ve Ağazade İbrahim ile Kemal Beşe Hatun mülkleri, kuzeyi Halil ve Hocacihanlı oğlu Mehmet mülkü, mescit, Ali mülkü, Hacı Nurullah bahçesi ve Tacülvezir Medresesi, batısı da umumi yol ile

(35)Küçükdağ, agm, 240.

(36)Sefa Odabaşı, 20 Yüzyılın Başında Konya’nın Görünümü, 94.

çevrelenmiştir.”⁽³⁷⁾

Mevlevî dedelerinin gezinti ve teneffüs yerleri olmuş, yaz aylarında sema burada yapılmış. Postnişin Abdülvahid Çelebi (1858–1907) dergâha bağlı bağ ve bahçelerde başlattığı imar ve inşaa faaliyetleri çerçevesinde burada bir köşk ve büyük bir havuz yaptırmıştır (Cumhuriyet Döneminde yıktırılan köşk, Konya Büyükşehir Belediyesinin 2008 yılı Kültür Park Projesi kapsamında aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır).

Birinci Dünya Savaşı yıllarında halkın içine düştüğü karamsarlık ve moralsizliğe bir çare olur düşüncesiyle Postnişin Abdülhalim Çelebi Efendi, Dede Bahçesi’nin dergâh mensuplarının istifadesine açık bulundurulma ananesini kaldırarak bahçeyi halka açar.

1926 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra Dede Bahçesi’ni Belediye satın alarak duvarlarını tamir ettirir. 1927 senesi baharında köşkün önüne fısıkiye ile pelit ve çınarların altına genişçe bir dans pisti ekler. Aynı sene içerisinde bahçenin güneydoğu girişinin sağ tarafına ufak çaplı bir hayvanat bahçesi tesis ederek buraya tavus kuşları, ceylan, kurt, tilki gibi hayvanlarla cins güvercinler getirir. Hayvanat bahçesiyle havuz arasındaki boşluğa da zamanın en modern iki tenis kortu inşa olunarak bahçeye giriş ücretli hâle getirilir. Bu arada havuza da ufak bir sandal konulur.

Daha sonra Belediye hayvanat bahçesiyle tenis kortlarını kaldırarak buraya bir çiçek serası ilavesiyle bahçeyi fidanlık hâline getirip çiçek serası haricinde havuz,

köşk ve pelitlerin altını kiraya verir. Burası Dede Aile Gazinosu adıyla yaz günleri hizmet vermeye başlar.

1968 senesine gelindiğinde Dede Bahçesi, merhum Belediye Başkanı Ahmet Hilmi Nalçacı tarafından Kültür Park olarak yeniden düzenlenir. Bilahare Dede Bahçesi merkezli arazi Konya Fuarı alanına dönüştürüldüğünde ulu ağaçların gölgesindeki havuz kenarı yine halkın en tercih ettiği soluklanma mekânıdır.

2008 Aralıkta Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından Mevlâna Kültür Vadisi Projesi kapsamında yeniden düzenlenen Kültür Park, 17 Aralık 2009 tarihinde bir törenle açılışı yapılarak yeni çehresiyle Konya halkının istifadesine sunulur.

Kaynakça

- Ahmet Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri* (Çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul, 1989.
- CAN, Şefik. *Mevlâna Hayatı Şahsiyeti Fikirleri*, İstanbul, 1995.
- IŞIK, Ali. “Dede Bahçesi”, *Konya Ansiklopedisi*, Konya, 2012.
- İslâm Ansiklopedisi TDV, İstanbul, 1994.
- KONYALI, İbrahim Hakkı. *Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Ankara, 1997.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf. “Konya’da Mahmut Dede Zaviyesi Vakıfları”, *Konya Vakıfları*, Konya, 2021.
- ODABAŞI, Sefa. *XX. yüzyılın Başında Konya’nın Görünümü*, Konya, 1994.
- PAKALIN, Mehmed Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1993.
- Silleli Said, *Konya Tarihi Eserleri ve Vakfiyeleri*, (Hazırlayan: Zafer Karakuş), Konya, 2023.

(37)Silleli Said, Konya Tarihi Eserleri ve Vakfiyeleri, I/25

AVUSTRALYA GÜNLÜĞÜ-2

-7-

13 Ocak 2023/Cuma

Yine pırıl pırıl bir yaz sabahı. Kahvaltı sonrası oğlumun, cuma namazı sonrası kayınpederi ziyaretine gidelim mi, teklifini memnuniyetle karşılıyorum. 24 Haziran 2022 tarihinde vefat eden dünürüm İbrahim Demiralay (d. 1939), ailesiyle birlikte 1970 yılı Ocak'ında Avustralya'ya göç ediyorlar. Biri erkek, biri kız iki çocuklu aileye 1981 yılında gelinim Aysun da katılıyor.

Queensland'de Müslüman bölümü olan altı mezarlık bulunuyormuş. Bunlar Mount Gravatt, Hemmant, Beenleigh, Southport

(Gold Coast'ta) ve Coomera (Toowoomba'da) mezarlıklarınıymış. Dünürüm merhum İbrahim abi Mount Gravatt (Grawatt Dağı) Mezarlığı'nda metfunmuş.

Boşnak İslam Merkezi Camii'nde eda ettiğimiz Cuma namazı sonrası yaklaşık on beş dakikalık bir yolculuk sonrası mezarlığa geliyoruz. Oldukça bakımlı mezarlığın kuzey sınırında yer alan 3K, L19 ve L20 bölümleri Müslümanlara ayrılmış. 3K bölümüne çocuklar defnediliyormuş. Bölümün tabelasında İngilizce olarak alt alta "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla (Besmele)" ve "Her nefis ölümü tadacaktır." ayeti yazılmış.

Bizim mezarlıklarımıza nazar burda mezarlar arasında ba-
yağı bir mesafe bırakılmış. Ayrıca
düzgün yol sistemiyle mezarların
yakınlarına kadar araçla varılabi-
liyor. Müslümanlara ait tek tük
mezarların bazıları kalın ve muka-
vim ahşaptan, bazıları ise granit-
ten yapılmış. Müslüman bölümü-
nün karşısındaki bölümde yer
alan Hristiyan mezarları yapı ba-
kımından oldukça sade. Yalnız et-
raflarındaki vazolar dolusu çiçek-
ler, taşlarından ziyade dikkati çe-
kiyor.

Dua ettiğimiz sırada kıyafet ve
tiplerinden Arap olduğu anlaşılan
genç bir adam ile kızılı erkekli ço-
cukları yan tarafımızdaki yakın
bir kabre geliyorlar. Göz ucuyla
takip ediyorum. Bizim gibi el aç-
mıyorlar. İrili ufaklı çocuklarıyla
sanki bir piknik edasındalar.

Biz İbrahim abiye duamızı
edip rahmetler diledikten sonra
mezarlıktan ayrılıyor.

Evimize dönmeden oğlum bizi
büyük bir alışveriş merkezine gö-
türüyor. Burada fazla oyalanma-
dan büyük ayakkabı mağazala-
rından birine dâhil oluyoruz. Ma-
ğazada ağırlıklı olarak spor giysi
ve ayakkabıları satılıyor. Hanıma
gezmelerde rahat ettirecek bir
ayakkabıya bakıyoruz. Oğlulla
beğendiği birini deniyor ve alıyo-
ruz.

Alışveriş merkezinden dışarı
henüz çıkıyorduk ki alışveriş
merkezine gelen oldukça ileri yaş-
lı bir Avustralyalı adam dikkatimi
çekiyor. İki eliyle destek aldığı yü-
rütece rağmen yürümekte oldukça
zorlanıyor. Adam bizim hanı-
mı görmesiyle olduğu yerde çakıl-
p kalıyor. O durunca biz de du-
ruyoruz tabi. Müthiş İngilizcemle

Brisbane'deki Grawatt Dağı Mezarlığı'ndaki Müslümanlara ait bölümünün tabelası

Avustralya'da defne hazır bir Müslüman kabri

Dünürüm merhum İbrahim Demiralay'ın kabri

Hayvanat bahçesi girişinde ziyaretçileri karşılayan Steve Irwin ailesi heykeli

Aynı mezarlıktaki Müslümanlara ait bölümden genel bir görünüm

adama teşekkür edip ardından lütfen, diyorum. İngilizcem sadece bu iki kelimeye yetiyor zira. Adam hayır, manasına başını sağa sola sallıyor. Bir kez daha lütfen, diyorum; adam edasını hiç bozmuyor. Naçar biz hareketleniyoruz. Adam bizi savuşturma kadar pozisyonunu bozmuyor. Kitabında, bir erkeğin önünden geçmenin büyük saygısızlık olduğu yazılı hanımımın yüzüne bakıyorum, şaşkınlık akıyor. Ardından yaşlı adamın saygı ve inceliğini aramızda hayranlıkla anmaktan kendimizi alamıyoruz.

15 Ocak 2023/Pazar

Planlamaya göre bugün hayvanat bahçesi gezisi yapacağız. Bizim aile yedi kişi olduğundan oğlumun ve torunum Sükeyne'nin arazi araçlarıyla gideceğiz. Sabahın erken saatlerinde bir gün önceden hazırlanan nevale çantalarını arabalara yükleyip hanımla Sükeyne'mizin arabasında

yerimizi alıyoruz. Oğlumun kayınvalidesi Hayriye Hanım, bacağı Ömer Bey ve baldızı Kevser Hanım ile bunların ortanca kızları Büşra ve Lübnan asıllı eşi Ahmet ile iki kızını taşıyan araçların da yolda bize katılmasıyla dört araçlık bir konvoy hâlinde yola koyuluyoruz. Hayvanat bahçesi ile evimizin arası 101 km imiş. Bunun yaklaşık 83 km'sini M1'den kat edip ardından hayvanat bahçesinin kurucusunun adını taşıyan Stephen Irwin Yolu'nu takip ediyoruz. Yolda göz ucuyla Sükeyne'yi seyrederim. Bir ay sonra on sekizine girecek yavrumuzun direksiyonda maşallahı var.

Evimizden ayrılışımızdan yaklaşık beş çeyrek saat sonra hayvanat bahçesine ulaşıyoruz. Park girişinde gelen araçları erkekli kadınlı park görevlileri karşılıyor. Oldukça geniş ve girift park alanında görevlilerden birinin gösterdiği alanda araçlarımızı park ediyoruz.

Iguana

Galapagos/
Aldabra
kablumbağası

Yaşadığı
barınaktan otlağa
nakledilecek olan
bir vombat

Avustralya'da yaşamış bir tuzlu su timsahı heykeli

Hayvanat bahçesi girişinde genişçe bir karşılama merkezi yapılmış. Burada bilet satış gişeleri, hediyelik eşya reyonları ve kafe yer alıyor. Bugün için bahçeye giriş ücreti yetişkinler için 69,95 (yaklaşık 1.470 TL), 3-14 yaşlarında bir çocuk için ise 44,95 AUD (yaklaşık 945 TL). Aile girişi seçeneğiyle giriş ücretleri biraz daha avantajlı tabi. Mesela iki yetişkin ve üç çocuktan oluşan aile giriş ücreti 239,95 AUD (yaklaşık 5.040 TL). Biletlerimiz internet üzerinden satın alındığı için burada fazla oyalanmadan tanıtım broşürlerinden alıp gezimize başlıyoruz.

700 dönümlük (280 hektar) bir arazide konuşlandırılan bahçe, 1970 yılında, "Timsah Avcısı" diye meşhur Steve Irwin (Step-

hen Robert Irwin; 1962-2006)'in ebeveyni Bob ve Lyn Irwin tarafından Beerwah Sürünge ve Fauna Parkı adı altında açılmış. Zamanla bahçenin sahipliğini üstlenen oğulları Steve ve hanımı Terri burayı büyötmüşler. Steve'in 2006 yılında bir belgesel çekimi esnasında vatoz sebebiyle kazara ölmesinin ardından Terri, hayvanat bahçesinin yeni sahibi olmuş.

Gezinin başlangıç noktasında misafirleri Irwin ailesinin heykelleri karşılıyor. Ön sıradaki anne ile biri kız, diğeri oğlan iki çocuğı bir timsahı kucaklamış, arkalarındaki baba Irwin ise kollarını açmış hâlde tebessümlerle poz vermişler. Bakışını Steve'e yöneltmiş köpekleri de kompozisyonda yerini almış.

Gezimizin ilk durağı sürünge bölümü. Suni kayalar üzerine iri bir iguana sere serpe uzanmış, lakayt bakışlarla bizi süzüyor. Etrafında ve kumluk zeminde irili ufaklı iguana ve kertenkeleler... Burayı geçince demir parmaklılarla çevrili Amerikan timsahlarının bölgesine geliyoruz. Avustralyalı hemcinslerine göre daha ufak

**Vombat
beslenirken**

Bir yılan türü

**Zehirli
kurbağalar**

**Yağmur
ormanları uçucuları**

olan sürüngenlerin kimi güneşlenirken kimi de gölcüklerinde serinliyor. Ağzını açmış bir hâlde gösterilmiş devasa bir Avustralya timsahı heykeli bu bölümü tamamlıyor.

Sonraki sürüngenler dev al-dabra kaplumbağaları. Kendilerine ayrılmış alan içerisinde üzerine oturacak bir insanı rahatça taşıyabilecek bu dev yaratıklar ağır adımlarla aşağı yukarı hareket hâlinde.

Avustralya'ya özgü endemik bir hayvan olan **vombati** da ilk kez görüyoruz. Suni kayadan korunaklı barınağından görevliler tarafından çıkartılarak küçük arabasına bindirilip otlığına salınıyor.

Vombat, 1 m kadar boyu, 20-25 kg'lık ağırlığıyla oldukça masum ve munis bir hayvana benziyor. Tombul yapısı, komik yüz ifadesiyle oldukça sempatik. Kuyrukları fark edilmeyecek kadar kısa. Ot oburmuş. Görünüş itibarıyla koyunla koala ve köstebek arası bir fiziki yapıya sahip. Dişleri güçlü, pençeleri sert ve sağlamış. Vombatlar güçlü pençeleriyle toprağın içerisinde kazdığı 30 metreye ulaşan tünellerde yaşarlarmış. Hemşehrisi kangurular gibi keselere sahipmiş. Yavruları doğduktan hemen sonra annelerinin kesesine girer ve beş aylık oluncaya kadar da nadiren bu keseden çıkarlarmış. Yavru ancak yedinci aydan sonra annesinden bağımsız yaşa-

yabilir hâle gelirmiş. Vombatların en şaşırtıcı ve onları popüler kılan özelliklerinden biri de dışkılarıymış. Sindirimlerinin uzun sürmesi sebebiyle 13-14 gün dışkılamadan durabilirlermiş. Uzun süre vücutlarında biriken dışkılarını dışarı attıklarında ise ortaya kendilerine özgü küp veya kare şeklinde ilginç bir dışkı çıkarmış. Vombatların dikkat çekici bir diğer özelliği aşırı korkak olmalarıymış. O denli korkaklarmış ki en ufak gürültüde korku refleksi olarak bayılırlarmış. Bana sempatik gelen bu hayvanı yöre çiftçileri hiç sevmezlermiş. Zira tünellerinden gece sürüler hâlinde çıkan hayvanlar, doymak bilmeyen iştahları sebebiyle zirai mahsullere büyük zararlar verirmiş. Vombatlar Avustralya'da eti ve kürkü için de yetiştirilirmiş.

Vombatları geride bırakıp yılanları görmek için kapalı bir binaya giriyoruz. Bina içinde firdolayı kafesler içinde onlarca farklı yılan türleri sergileniyor. Bunlar için kafeslerinin yanına kısa bilgi tabelaları konulmuş. Camekânlar içerisinde yılan türlerinin yanında Amerika menşeli zehirli gila canavarının yanı sıra zehirli kurbağalar gibi sürüngenler de teşhir ediliyor. Söz yılanlardan açılmışken Avustralya'da 100'ü zehirli 140 çeşit kara yılanı, 32 çeşit de su yılanı yaşıyormuş. Dünya üzerindeki en zehirli 25 yılan türünden 21 tanesine Avustralya ev sahipliği yapıyormuş. Avustralya

Kanguru ve koala bölümünden kareler

Timsah gösterisi stadyumundan genel bir görünüm

engereği, taipan ve doğu kahverengi yılanları bunların en ünlüsüyümüş.

Sürüngenlerden sonra uçucular bölgesine geçiyoruz. Bu bölgede yırtıcı kuşlar ve yağmur ormanları kuşları için iki farklı kafes bulunuyor. Yağmur ormanları kuşlarının kafesine oldukça korunaklı bir kapıdan giriyoruz. Sık ağaç ve bitki örtüsünün içerisinde

de irili ufaklı rengârenk kuşları hayranlıkla seyrediyoruz.

Koala ve kanguru bölümleri birbirini takip ediyor. Ağaç gövde ve dallarına yapışmış uyur hâldeki koalar dış âlemle ilgilerini kesmişler. Kanguru bölgesindeki kangurular da her gün yüzlercesini gördükleri ziyaretçilerine oldukça alışmış olsa gerekler. Hepsi kendi âlemlerinde. Sıvazlanmalarına, tıpışlanmalarına dahi tepkisizler.

Hayvanat bahçesinin Afrika bölümünden kareler

Hayvanat bahçesinde Afrika ve Asya kıtaları hayvanları için ayrı ayrı bölümler oluşturmuşlar. Çok geniş alana yayılmış Afrika bölgesinde filleri, zürafaları, zeburaları ve gergedanları oldukça uzaktan seyrederiz.

Saat 11.00'e yaklaşırken kaplan gösterisi için Kaplan Tapınağı'na doğru yöneliyoruz. Burası eski bir Güneydoğu Asya tapınağını temsil etmek üzere inşa edildiğinden bu adla anılıyor. Oldukça korunaklı inşa edilen gösteri alanının bir kenarında çok büyük olmayan kapalı bir tribün bulunuyor. Tribünün bulunduğu kesim rahat seyre imkân vermesi için yüksek camlarla kapatılmış. Biz gösteri alanına vardığımızda kalabalıktan bırakın tribünde oturmayı önümüzdeki camlara dahi yaklaşmıyoruz. Gösteri alanının ortasında bir gölcük bulunuyor. Kadınli erkekli görevliler kaplanın çıkacağı kapının karşı istikametinde gölcüğün kenarındaki plastik bir varile et bırakı-

yorlar. Görevliler işlerini bitirip alanı terk ettiklerinde kaplanın kapısı açılıyor. Kaplanın görünmesiyle hoparlörlerden seyircilere bilgi verilmeye başlanıyor. Kaplan mağrur adımlarla gölcüğün kıyısından ilerliyor. Kanıksamış olacağı hedefi belli. Dakikası olmadan bir hamle ile varili devirip rızkına kavuştuğunda bizim için bu gösteri sona eriyor. Bundan sonra katılacağımız timsah gösterisi saat 13.15'te başlayacakmış. Bu boşluktan istifadeyle biz de karnımızı doyuruyoruz.

Timsahlar kendilerini gizlemek için bulanık suları tercih ederlermiş. Bahçenin kurucusu Steve Irwin, misafirlerine Avustralya erkek tuzlu su timsahlarını berrak su içinde seyrettirmek için 5.000 oturma kapasiteli "Mount Franklin Crocoseum"u [Franklin Dağı Timsah Gösterisi Stadyumu] inşa ettirmiş. Dikdörtgen stadyumun her köşesinde kapalı bir tribün yer alıyor. Gösteri alanının, karşımıza düşen bölümün-

de alanın bir ucundan diğer ucuna fazla derin olmayan suni bir ırmak oluşturulmuş. İçindeki su oldukça berrak. Stadyum dünyada yılan, kuş ve timsah gösterilerinin yapıldığı ilk yer olma özelliğini taşıyormuş. Buradaki gösteriler “Yaban Hayatı Savaşçıları Gösterisi” olarak adlandırıyor.

Gösteri saatinden çok önce stadyuma giriş yaptığımız için çoğu boş olan tribünün birinde gösteri alanına tamamen hâkim uygun bir yer ayarlayıp oturuyoruz. Tam belirtildiği saatte başlayan gösterinin ilk kahramanı bir komodo ejderi. Koca sürüngen üç bakıcının nezaretinde koca dilini göstere göstere sağa sola yalpalararak meydana çıkıyor. Öndeki bakıcı elindeki ipin ucuna bağlı bir leş parçası çekiyor. Bu, zannedersen bir yaban domuzu budu. Elllerinde birer kalkan tutan iki bakıcı da ejderi sürekli aralarına alıyorlar. Ejder, alanın ortasında çimden arındırılmış koyu yeşil, bir tür sahneye çekiliyor. Bu esnada belgesellerin bu korkunç acımasız hayvanı zavallı bir görüntü veriyor. Zira leşi tam ısıracağı anda bakıcı çekiveriyor. Hayvan sahnede yerini alınca bakıcı leşi önüne getirip birkaç lokma yemesine fırsat veriyor. Bu gösteri on dakika kadar sürdükten sonra ejder ve bakıcıları geldikleri gibi alanı terk ediyor.

Ardından alana başka görevliler çıkıyor. Bunlardan biri ejderin çıktığı kapının tam karşı istikametinde dere zemininden bir metre kadar yükseklikte küçük korunaklı bir iskelede yerini alıyor. Birkaç dakika sonra suni derenin içinde kara bir kütük beliriyor. Kütük bize yaklaştığında bunun iri bir Avustralya tuzlu su

Bengal kaplanı gösterisi başlıyor

Crocoseumda gösteri katılan papağanlardan üçü

timsahı olduğunu fark ediyorum. Bu arada iskeledeki görevli bir yandan da ses sisteminden gösteriyle ilgili açıklamalarda bulunuyor. Timsah iskelenin altına gelince sudan başını çıkararak bakıcıya doğru bakıyor. Bu esnada bakıcı kolunu yukarıya kaldırıp elindeki balığı bırakıyor. Koca timsah âdeta bir köpek gibi balığa hamle yapsa da yemini ısıkmıyor. Bakıcının aynı şekilde bıraktığı balık, timsahın kocaman açtığı

Komodo ejderi gösterisinden bir enstantane

Crocoseumda timsah gösterisinden bir görünüm

ağzında göz açıp kapatılana dek kayboluyor. Sanki matah bir işmiş gibi seyirciler enstantaneyi topluca alkışlıyor. Ardından suyun bizden yana olan kıyısında, elinde bir tavuk leşi tutan bir görevli kâh leşi havada sallayarak kâh elini suya daldırıp çırpıştırarak kâh ayaklarını zemine vurarak timsahın dikkatini çekmeye çalışıyor. Neden sonra timsah bu görevliyi fark edip yine suyun altından ona doğru yöneliyor. Kıyıya yaklaşınca kendini gösteriyor. Görevli uzattığı leşle geriye çekilip timsahı tamamen sudan çıkarttıktan sonra onun leşi kapmasına fırsat veriyor. Timsah iki hamlede leşi yutuyor. Ardından timsah suya dönüp geldiği gibi alanı terk ediyor.

Ejder ve timsah sahneyi terk etseler de zihnim, aklıma takılan sorulara cevap aramayı sürdürüyor. Zira bilinçaltımda belgesellerdeki vahşilikleriyle yer etmiş bu canavarların buradaki acizliklerine şaşırmamak mümkün değil. Dişlerinin kovuklarına dahi gitmeyecek leşlere zahmetle kavuşan canavarlar, nasıl oluyor da etraflarındaki semiz baldırları görmüyorlar? Cevabını sılada mahzun bıraktığım anacığımın⁽²⁴⁾ sık tekrarladığı dualarından birinde buluyorum: “Bizleri açıklıkla terbiye eyleme Allah’ım!”

Günün son gösterisini papağanlar yapıyor. Her bir tribünde kendileri için yapılan özel bölümlere tüneyen rengârenk gösterişli iri papağanlar, bayan bakıcıları tarafından karşılıklı uçurtuldular. Bakıcılarının kollarında son bulan karşılıklı uçuşlar papağanların renklerine yaraşır bir gösteri oldu.

Hayvanat bahçesinin ancak bir cüzünü gezebildiğimiz bu gezinin ardından dönüş yolunda bir petrol istasyonunda namaz molası veriyoruz. Kafilenin vazifelerini tamamlamasını beklerken buradaki bir manav dikkatimi çekiyor. Tezgâhları oldukça taze yaz sebze ve meyveleriyle dolu. Fiyatları da market fiyatlarından çok daha uygun, Tezgâhları seyrederken gelinim yanıma gelip burada satılan bütün ürünlerin bu yöreye ait olduğunu ve çok da lezzetli olduklarını söylediğinde neden almıyoruz o zaman, demekten kendimi alamıyorum. Hemen içeri dalıp bir çeşitleme yapıyoruz. Alışverişler burada günlük yapıldığı için gelinime güzelim meyvelerden dolu dolu aldırıyorum.

Tekrar yola koyulduğumuzda komodo ejderi ile koca vahşi timsah gözümün önüne geliyor. Tabi anacığımın duası da... Rabbim kimseyi açıklıkla terbiye et(tir)mesin.

(Devam edecek)

(24) Memlekete avdetimin 50 gün sonrası 23.04.2023 (Ramazan Bayramının üçüncü günü) tarihinde kaybettim. Rabbim rahmetiyle yarlıgasın.